

V SPOMIN ZADNJIM RUDARJEM NA JELOVICI

Oklicna knjiga, splošno ukazana 1822,¹ zaobjema od 1823 do 1892 v župniji Kropa 661 parov ženinov z nevestami. V pretežni večini so bili med ženini kovači, kakor so yseskozi pravili žebtljarjem; bilo jih je 370. Stokrat najdemo vpisane fužinarje, cajnarje in raznovrstne fužinske delavce, čisto redki pa so že bili rudarji, katere imenuje oklicna knjiga knape.

V drugi četrtini 19. stoletja zvemo iz oklicne knjige za naslednje štiri ženine knape: Andrej Potočnik z Jamnika, rajnkega oglarja Matija sin, stanujoč v Kropi št. 81 (pri Soršaku), se je 1824 poročil z Jero Juvančič; Matevž Jelenc, Markov sin z Jamnika, ki je gostoval v Kropi št. 75 (pri Potovki), je vzel za ženo Mico Tomše iz Rovtov; Lovro Benedičič iz Kroke št. 55 (sedaj lastnik France Ažman), vdovec, je vzel Špelo Globočnik iz Ljubnega; četrti knap je bil Matija Kuštrin iz Kroke št. 65 (sedanji gospodar Jožefa Dobre), oče neveste Neže, ki se je 1841 poročila s kovaškim sinom Matijem Kobalčem.

Med rudarje v prvi polovici 19. stoletja, ki jih je bilo nedvomno precej več, so šteli tudi enega glavnih rudosledcev z imenom Štojsel (Steusl), ki je umrl okoli 1870. Delal je v jami z ženo, ki je vso nakopano rudo znosila v Kropo. Ko je reva umrla za pljučnico, se je mož opravičeval, da ne more več preskrbovati rude, ker mu je konj padel.² Rudarili so v tem času še kmečki kajzarji iz vasi ob Jelovici, ki so na temelju rudoslednih dovoljenj iz Ljubljane »delali rudo« po naročilu fužinarjev, kakor so bili n. pr.: Kuclerji iz Podblice, Kordeži, Zbontarji in drugi z Jamnika ter oni na Pečeh pri Brezovici; skupaj morda 30 do 40 oseb proti stotini knapov v stoletju pred njimi.³

V drugi polovici 19. stoletja pa je v oklicni knjigi zapisan še samo en sam knap, Blaž Dobre-Prijatelj. Priložnostno sta rudarila oba Kavčiča, oče Tine in sin Jurij, ki pa sta v oklicni knjigi in drugod imenovana oglarja, kakor tudi za Blaževega sina Jurija nimamo dokaza, da je bil knap, dasi je več kot verjetno očetu pomagal v jamah. O njih smo zbrali nekaj gradiva, ki osvetljuje življenjske in delovne okoliščine zadnjih rudarjev na Jelovici.

Družina Blaža Dobreta-Prijatelja

Vzdevek »Prjatu«, kot ga izgovarja ljudstvo, ali »Prijatelj«, kakor ga je zapisal zgodovinar kranjskega železarstva Alfonz Müllner, poročajoč o Blaževi smrti v svoji knjigi,⁴ je prinesel Blaž najbrž še iz Dražgoš in se je tako reklo pri hiši, ki mu je bila prvi dom. Tam se je rodil 1809, toda staršev ne moremo ugotoviti, ker manjkajo zadevne matične knjige. Oženil

se je z domačinko Marijo Prevc (rojeno 1812) ter se z ženo in otroki med 1840 in 1843 preselil v Kropo, kjer mu je v hiši št. 2 takratnega štetja (danes št. 88) umrla žena že 1853, pred njo pa štirje otroci: dvanajstletna, v Dražgošah rojena Helena (u. 1849), dveletni Janez (u. 1846), enoletna Marija (u. 1844) ter dveinpolletni Lenart (u. 1852). Tako je Blažu ostal od družine samo še sin Jurij, ki se je rodil 1840 še v Dražgošah in je bil ob materini smrti 13 let star. Blaž se je 1856, sedeminštiridesetleten, v drugo oženil v Kropi z 38-letno Jero Šolar, kajžarsko hčerjo iz Rovtov, ki je služila v hiši št. 23, v župnišču. V drugem zakonu ni bilo otrok in Jera je umrla 1873. Edini Blažev otrok, sin Jurij, se je poročil 31. januarja 1864 v Kropi z Marjano Bajt, 23-letno hčerjo kajžarja Šimna in Urše rojene Demšar, stanujočo takrat v Kropi št. 5 pri Jakobu Šolarju, po domače Kólezu. Pri Jurijevem oklicu je župnik Kahl, Idrijčan, vpisal Blaža kot knapa in hišnikarja, to je posestnika hiše. Ob istem času kot druga žena Jera je Blažu umrl tudi 32-letni sin Jurij, očetov tovariš in pomočnik v jami. Tudi vse štiri Jurijeve otroke je pobralo: dva pred očetom, dva pa sta ga za pet let preživela in umrla zapored 1878. Ko so ta dva odnesli, se je edina stanovalka v osiroteli Blaževi hiši, Jurijeva vdova Marjana, preselila k sosedu in sorodniku (svaku?) Antonu Kokalju, usnjarju v Kropi št. 1, in tam kot »teta« umrla 1909. Kajti knap Prijatelj je šel v svojo zadnjo jamo za sv. Lenartom že 1875.

Hišno ime Prijatelj so poznali vsi starejši Kroparji in sta ga povedala tudi Jurij Legat, zdaj v 98. letu živč v Kropi, in Valentin Žmitek, 95 let star, ki živi v Domu na Bokalcu na Viču pri Ljubljani. Oba se iz otroških let spominjata tudi Prijatelja, Blaža Dobreta.

Kdaj po priselitvi v Kropo je kupil Blaž hišo št. 2, se iz razpoložljivih virov ne da dognati. Hiša je bila po zidavi in velikosti nekoliko boljša kajža, prislonjena v breg, kakor drugod pod hribi. Podstrešje s škodlasto, danes opečnato streho je že dolgo prezidano v dve manjši sobi, pod katerima leže stari stanovanjski prostori: hiša s štirimi okni v kamnitih okvirih, po dva na vzhod in na jug, in kamra. Veža k njima, s hišnim vhodom iz kamnitih podbojev s polkrožno preklado, ima stopnice za podstrešje (na »vrh«) ter se podaljšuje v kuhinjo s prezidkom, ki ga prvotno ni bilo. Zunanja stena veže in kuhinje je ometan skalni breg za hišo. Pod hišo in kamro je klet, v katero se stopi z občinske poti, ki vodi mimo hiše ob potoku onstran nje. Med potjo in potokom je za jezik sveta za vrtiček, ki ga potok spomladi in jeseni včasih skoraj zalije. V kleti so gospodarji imeli delavnico, shrambo ali hlev.

Hiša leta 1712 še ni stala, ker v kapeliškem urbarju⁵ ni zabeležen njen letni prispevek za takrat novo romarsko cerkev Matere Božje v Kropi, dobila pa je hišno tablico z dvojko leta 1770, ko so splošno oštevilčili stanovanjske stavbe. Letnica 1764, naslikana na notranji strani vratice stenske omarice, vzdane v hiši, nam pove, da je takrat hiša že stala.

Matične knjige potrjujejo soglasnost napisa na vratcih stenske omarice z rojstno knjigo.⁶ Pojav in nenavadnost napisa razodeva, da je bil krst poseben dogodek v družini, lahko da v zvezi z novo hišo. Rabo slovenščine in skrbnost izdelave napisa je sprožil in oskrbel bržkone krstilec kaplan, ki je bil, po priimku sodeč, bližnji sorodnik.

Hiši so ljudje kmalu dali ime Kot ali V kotu, pač po njeni legi na koncu fužinarskega vrta v kotu pri potoku in ob grapi hudournika, ki pridrvi v potok, kadar so nalivi. Takratni lastnik celega vrta in vse Robi-

čevine, veliki fužinar Peter Rabič (Robič), pa hiši št. 2 ni odstopil vsega sveta, ki ga ima hiša danes,⁷ ampak je vrtič na severni strani hiše št. 2 dal leta 1787 sinu Ignaciju, ko je bil lastnik hiše št. 2 nekdanji krščenec Anton Praprotnik. Pač pa je dobila hiša št. 2 od Rabiča svet na južni strani, kjer si je oče Boštjan Praprotnik postavil kamnite stopnice za vhod v hišo, drvarnico, stranišče in še kako drugo podobno manjšo pritiklino.

Helena, hči fužinarja Boštjana Praprotnika, morda deležnika v Spodnji fužini nasproti hiše št. 2, se je poročila 1792 z Janezom Pesjakom, sinom malega fužinarja in mesarja Gregorja Pesjaka v Kropi.⁸ Njen brat Lovrenc

Levo: Zapis rojstva fužinarskega sina Antona Praprotnika na vratih zidne omarice v Kropi št. 88 (nekdanj št. 2). — Desno: Hiša v Kropi (sedaj št. 88, prej št. 2), ki je bila nekdanj last rudarja Blaža Dobreta-Prijatelja. (Foto Št. Skriba)

iz hiše št. 2 je imel sina Matijo, ki je bil krojač v hiši št. 72 (danes gostilna Šolar) in se je 1831 poročil s fužinarsko hčerjo Mico Ažman iz hiše št. 96 (pri Ferbarju). Takšne in podobne igre usode na socialni lestvici so se v fužinarskih soseskah ponavljale; poznejši kroparski Praprotniki istega rodu so bili žebjarji, ključavničarji itd.

Janez Pesjak je bival v hiši št. 2 še 1832. leta, 1842. pa je gostovala tu Neža Repinc. Leta 1846, ko je bil gospodar morda že Blaž Dobre, je stanoval pri njem kovač Janez Erman. Ko so pogrebci 1868 odnesli Blaževa vnuka, Jurijeva otroka, in se je izselila njuna mati Marjana, je kupil hišo v Kotu Jakob Šlibar, Koničarjev z Dobrave, ki je umrl 1896. Potem je hišo prevzel Janez Megušar iz Kališ, po katerem se hiši še sedaj pravi pri Kopirju (mož je namreč tako izgovarjal besedo krompir), ki pa se je po prvi svetovni vojni vrnil kmetovat na posestvo v Kališih. Lastnik hiše pri Kopirju z novo hišno št. 88 (kroparske hiše se od 1931 začenjajo šteti na drugem koncu) je postal Florijan Resman, verigar in žebjar, kovač malega orodja, goslač in pevec, za njim pa njegova vdova Micka roj. Petrač, žebjarica, in potem njun sin Andrej, tovarniški mojster pri Plamenu, ki si je

sezidal med drugimi »novaki« novo hišo na Stočju. Lastnik nekdanje Prijateljve domačije je sedaj Gregor Smrekar, Herclnov, strojni delavec pri Plamenu.

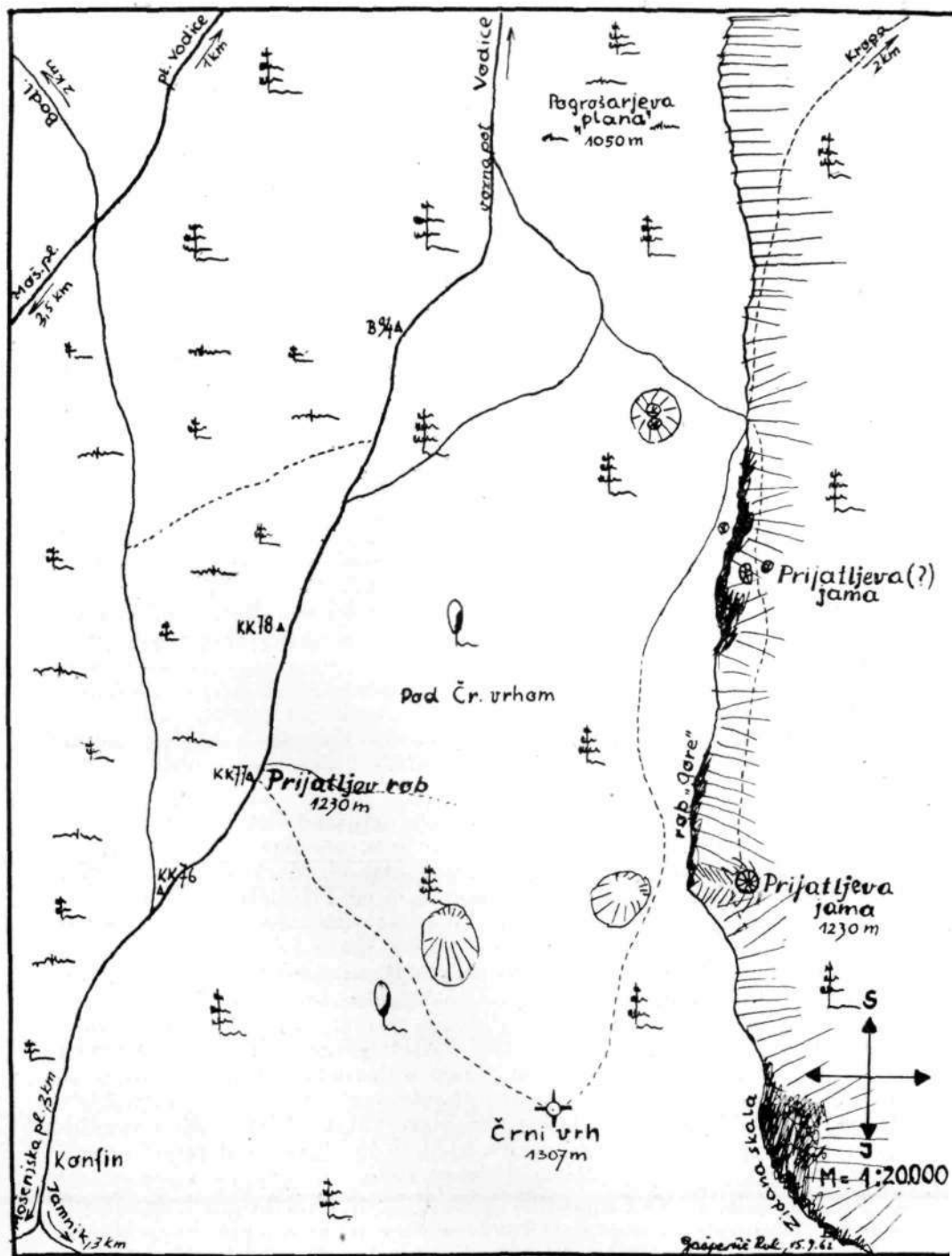
Danes, po blizu 200 letih vedno bolj naglih življenjskih sprememb je malo verjetno, da bi se rodil dvojni rojstvenega napisa iz 1764 v Prijateljevi hiši. Ko se je pred 100 leti poročil edinec Blaža Dobreta, Jurij, pa sta oče in sin ob pogledu na napis v omarici morda gojila skrivno nado, da je obstanek rodu zavarovan.

Blaž je začel kopati železno rudo za prodajo fužinam verjetno takoj, ko se je priselil v Kropo. Knapovsko vajo in izkušnjo ter morda nekaj orodja je prinesel iz Dražgoš, kjer je bilo rudarstvo na Coku nad Lajšami še bolj živo. O njegovem delu pri rudi se ni ohranilo nobeno pisano sporočilo, čemur so mogle biti vzrok družinske razmere in poznejše večkratne spremembe lastništva hiše, spisi rudarskega glavarstva pa tudi še niso dostopni. Zato si moremo sliko Blaževega rudarstva ustvariti samo po redkih pričanjih in spominih med ljudmi.

Jame, ki se še vedno imenujejo *Prijateljve jame*, so v apnenčastem svetu nad Lazi (ledinsko ime Lazi je iz prvega katastra 1826) na področju od Župnijskega ali Velikega laz do Cutovega laz, ki leži najvišje. Med tema sta Šolarjev ali Matevžkov laz in Benkov lazek. Pod najbližjim, Župnijskim, izvira močan studenec, nad zadnjim, Cutovim, je izvir šibek in se je imenoval *Prijateljeva luža*. Luže so bile rudarjem perišča drobne rude, ki leži tudi sedaj tam okoli izgubljena v zrnih. Mimo te luže pelje proti vzhodu, večidel položno, stara rudarska in oglarska tovarna pot na Ovinek ali Vinek — ovinkov se zvrsti zapored več — in se pozneje obrne proti jugu na Planice nad Kropo, gre tu zložneje v isti smeri na planino Vodice, od koder pridemo jugovzhodno ob eraričnem gozdu na Črni vrh nad Kropo s *Prijateljevim robom*, ki so ga gozdarski kartografi že 1890 vpisali v svoje karte, in od tod po robu Jelovice ali »okoli gore« v območje stoterih rudnih jam Jamniškega vrha. Od Župnijskega laz do Planic vodi tudi bližnjica, Markova pot.

Tik pod to bližnjico, na njenem strmem delu nad lazom, zadenemo na eno izmed morebitnih prvih Prijateljevih jam, medtem ko za druge ne vemo ne lege ne števila ne kakovosti. Rov jame ob Markovi poti je sedaj dolg 60 m, izsekan iz skale in začet gotovo pred Prijateljem; ta ga je le potegnil do današnje dolžine. Izvozni konec je vodoraven, gornji vhod pa po rudarski šegi poševen. Tu je raziskovalec Janez Legat nekaj let pred drugo svetovno vojno našel dve stari prepereli vedri in strguljo. Eno vedro se mu je v strmini raztreščilo, drugo in strguljo hrani Kovaški muzej v Kropi. Po robu gore, kjer se strmina ublaži, se vrste jaški in obsežne jame, priče nekdanjega, nekatere morda tudi Prijateljevega dela. V enem izmed jaškov je našel Filip Legat skalno polico z ilovnato oblogo, na kateri je rudar delal sede in so vidni sledovi tkanine prtenih hlač. V jami bliže Planic je pred 25—30 leti rasla smreka, stara kakih 70 let, sredi razpadlih zidov iz kamnov zložene jamne bajte, ki si jo je bil postavil zadnji rudar, ker mere jame pričajo o daljšem sledenju rude.

Kdaj in kako je Blaž zapustil jame nad Lazi? Izročilo pravi, da sta jih za njim obdelovala še oba Kavčiča. Morda se je, to zgodilo, ko je Blažu zbolel in umrl sin Jurij? Dejstvo je, da je potem Blaž rudaril na Črnem vrhu samotež. Na svoj rob tam blizu je po pripovedovanju hodil ob nedelj-

Črni vrh, Prijateljjeva jama in Prijateljjev rob nad Kropo. (Risal Rok Gašpersiž)

skih dopoldnevih poslušat zvonove iz Kroke. Blizu tam v kroparski smeri je bila rudna jama, poleg nje pa jamna bajta, v kateri so 11. marca 1875 našli Blaža Dobreta trdega in mrzlega. Müllner končuje v omenjenem delu takole opis rudnih jam na Pečeh, ki ga je dobil od Pibrovca: »Trdo življenje so imeli ti ljudje, polno nevarnosti, nadlog in pomanjkanja, a živeli so ga z vso predanostjo svojemu težkemu delu.« V jamni bajti je pri mrliškem ogledu pokojnega sodeloval kot priča Adolf pl. Kappus, kamnogoriški župan in kot lovec, poznavalec Črnega vrha, ki je povedal Müllnerju: »Pri mrtvem smo našli kot edino zapuščino nekaj moke in zabele, v kruhu pa so se že zaredile miši.«⁹

V mrliški knjigi je zabeležena starost Blaža Dobreta s 66 leti. Novico, da je nekdo na Jelovici umrl, je slišal pripovedovati ljudi pri peči v Zgornji fužini, kjer so reševali vse zgodbe, tudi tedaj desetletni Jurij Legat. Med Blaževimi sorodniki v Dražgošah je desetletja živela takšna razlaga njegovega konca, da je bil v Jelovici ubit. Gotovo, ubilo ga je vse hudo! — »Postavite mu spomenik!« zaključuje z Müllnerjem in Kappusom Prijateljevo zgodbo Albert Struna.¹⁰

Rudarja Kavčiča

Valentin Kavčič, močni Tine, se je rodil 1815¹¹ v Lajšah, vasi pod jelovškimi rudišči in kopišči, iz katerih so Lajšani zalagali z železno rudo in z ogljem fužine ter vigenjce bodisi v Železnikih ali v Kropi, kakor je ležal svet njihovih delovnih torišč. Rudne jame so bile tudi blizu nad vasjo in so imele značilno ime Železo (na Železu, pod Železom, Spodnje Železo); poleg njih pa še ducat drugih jam, ki so bile v Tinetovi mladosti že opuščene ali pa so jih še zasedale kompanije dveh, redkeje treh knapov, med katerimi bi videvali tudi močnega Tineta.

Ko so okorno risali na podboje letnico 1845, se je Tine oženil s pet let starejšo Mico Ambrožič, čevljarjevo hčerjo iz Sela, kateri je oče zapisal 50 goldinarjev dote; če pa ne bi bilo zakonskih potomcev, naj bi Tine vrnil ženini zlahti polovico dote. Ob ženitvi je Tine kupil¹² v Kropi v Kotlu, ob rudarski in oglarski poti do shramb v Zgornji fužini, kajžo št. 53 z »vrtovoma« in gozdnim delom (»spartom«) na Petelinovcu, preko katerega je šla z Jelovice že omenjena pot na Skok. Oba vrta sta merila po posestnem listu 106 sežnjev ali klafter, stavbišče pa je obsegalo 40 sežnjev; gozda je bilo 2 orala in 1194 sežnjev, manj kot je bilo navadno treba za malo kopo z 2000 do 3000 kg oglja na leto. Hiša je bila opisana, da ima 2 sobi, imela pa je hišo s pečjo s starinskimi uglobljenimi modnicami in preko veže čumnato s posteljo. Drugo ležišče izven hiše je nudil vzporedno z njo ležeči, z lesom opaženi prostor nad hlevom za kravico ali koze, katerega strop je bil iz golih tramičev. Fasada Tinetove kajže je bila borna, z vhodom ob sedaj nerabni rudarski poti. Na nasprotni, zahodni strani vodijo z občinske poti ob »sitem« studencu navzgor do Tinetove hiše stopnice, zložene iz ploščatega apnenca modrikaste barve. »Siti« studenec je norčavo ime, ki so ga malemu izvirku izpod skale morda dali kovači iz nekdanjega sosednjega vigenjca, imenovanega Dolga rit. Na »siti« studenec so hodili po vodo tudi prebivalci Tinetove hiše.

Ko si je kupil Tine to kajžo, je bila stara 150 let ali tudi več. Reklo se ji je pri Mrkaču. Prvi znani lastnik je bil Jernej Pegam,¹³ ki je leta 1712 priglasil kapeliški cerkvi M. B. letno dajatev 12 krajcarjev. Naslednji go-

spodar je bil Jakob Šolar, za njim pa fužinar Franc Wodley, posestnik velike hiše v Kropi, ki jo poznamo kot Šmelovo ali hišo Elizabete Hafner. Od Wodleya je kajžo kupil Andrej Zorman (Sorman), čigar hčer Rezo je leta 1828 vzel za ženo Kamničan Luka Erman, kovač. Rezinega očeta imenuje oklicna knjiga tedaj fužinarja, Rezinega brata Tomaža pa leta 1825, ko se je oženil s Franco Mandel iz Ljubljane, kovaškega mojstra. — Kupnino 147 goldinarjev za vso malo posest je založil Tinetu Jože Kralj iz sosednje Čačmanove hiše in se za to s privoljenjem radovljiškega gospodstva¹⁴ na hišo intabuliral. Intabulacijo je Tine izbrisal šele 1875.

Hišica rudarjev Kavčičev v Kropi. (Foto Sl. Skriba)

Polovico ženinine dote Tinetu ni bilo treba vrniti, ker se mu je 1850 rodil sin Jurij. Žena je Tinetu umrla 1868. S čim je preživel družinico? Močan, kakor je bil, se je vdinjal povsod, kjer se je dalo kaj zaslužiti s težkimi bremen. Razen pri kopanju rude in podiranju drevja za kope je bilo težko delo potrebno pri gradnji in popravilih jezov iz kamna in hrastovja, kjer je bilo treba lomiti, valiti in vzdigovati skale in bruna. V tistem času je podrla voda jezove v letih 1849, 1855, 1856, 1860, 1862, 1866 in 1867.¹⁵ V matičnih izpiskih iz leta 1870¹⁶ in enajstih naslednjih let potrjujeta župnika Kahl in Kapus, da »je Valentin Kavčič, po domače močni (ta močan) Tine v prejšnjih letih, računa na svojo telesno moč, prenašal pretežka bremena in je v 56. letu sile tako iztrošil, da je obležal v postelji in da potrebuje edinega sina Jurija, da bi ne podlegel«. Tako potrdilo je napisalo tudi županstvo,¹⁷ oblast pa je sina Jurija vsako leto oprostila vojaške službe. Tine je umrl 1888, star 74 let.

Rudarila sta Kavčiča, oče in sin, v dvoje, ker je bil značaj dela tak, vendar večidel priložnostno, ker k rednemu kopanju ni vabil zaslužek¹⁸ in je ruda ponehaval.¹⁹ Da se je Tine resno mislil ukvarjati z rudarstvom, izpričujejo ohranjena rudosledna dovoljenja rudarskega glavarstva v Ljubljani²⁰ za leta 1860 do 1863, za katera je plačeval polletno pristojbino in dajal poročila. Poslej v spisih ni več dokaza o rudarjenju obeh Kavčičev. Šele 21. marca 1883, ko je bil Tine v 70. letu starosti, je opomnilo rudarsko oblastvo, to pot Jurija, za poročilo o prvem polletju, za katero mu je bilo dovoljeno sledenje rude. Tedaj mu je Karel Pibrovec sestavil pismo za odpoved pravice v radovljiškem in loškem glavarstvu, kar je oblast izvedla septembra, Jurij pa je plačal zadnjo letno pristojbino za 1883 ter tako nevede pristavil piko zadnjemu poglavju zgodovine kroparskega železarstva.

Tinetova jama ali jame so bile za Babjim zobom ali za Varlôvno, ki sta malo narazen. Te jame so bile navpične luknje v zemljo ali jaški. Imele so vitel, to je dvigalo na vreteno, okoli katerega se je navijala vrv s kav-

ljem za rudno vedro. Globina jam za Varlónvo je bila do 40 metrov. Valentin Žmitek je videl tam jamo, ki ji je rekel *Tinetova jama*. Nad žrelom je imela nekako uto, v katero je bilo postavljeno vreteno z dvema kljukama, torej naprava za dva delavca. Žmitkova risba po spominu kaže popolnoma takšno napravo, kot so bile druge naprave preproste vitelske tehnike.

Močni Valentin je v mrliški knjigi vpisan kot oglar. Tudi sin Jurij je bil kopiškar, se pravi da je kuhal oglje na najetih ali v najem dobljenih kopiščih, kadar ni pomagal tesarskim mojstrom Ažmanom, očetu Lenartu in sinovoma Tonetu in Janezu, v domačem kraju in drugod (na Jesenicah, na Savi idr.).

Jurij se je poročil²¹ v Kropi 1882 s 24-letno Jerico Rudolf, ki mu je rodila dva otroka, Lucijo in Šimna, pa že 1887 umrla. Šimen, gozdni delavec in žagar, se je 1914 poročil z Jerico Ferlič z Bukovega vrha, s katero ni imel otrok, in je umrl nekje v tujini po prvi svetovni vojni: Lucija živi z družino na Jesenicah. Jurij, zadnji samotežni rudar, ki ga je oskrbovala snaha, Šimnova Jerica, je umrl 1923²² za jetiko kot gozdni delavec. Jerica se je drugič poročila in odšla v pokoj na Jesenice. Ko ni bilo več gospodarja, pa tudi že prej, se je vse, kar je bilo Kavčičevo, imenovalo in se še imenuje po močnem Tinetu: hiša, obe Jerici, jame, kopišča in gozdna parcela. Tinetovo hišo, sedaj z novo hišno št. 42, je od dedinje Lucije kupil France Žaberl, tovarniški delavec pri Plamenu, in prepustil Tinetovo ostalino kroparskemu Kovaškemu muzeju: staro skrinjo s papirji, viri za ta opis Kavčičev, druge objavljeno in opisano rudarsko orodje, tesarske sekire in drobne priprave za obdelovanje lesa, ki jih je Jurij uporabljal, ko je tesal križ pred hišo itd. Deli pušk starega kova in rožički za smodnik pa bi nas radi prepričali, da je Kavčičem nekoč prijal tudi lov.

Opombe

1. Knjige cerkvenih oklicev porok je župnijam ukazal ljubljanski ordinariat 28. novembra 1822, št. 1291. — 2. A. Müllner, *Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien*, Wien-Leipzig 1909, str. 265. — 3. Število rudarjev v prejšnjih časih navajam v Kroniki 1962, št. 1, str. 11. — 4. Müllner, o. d., str. 265. — 5. Kandučev izpisek hišnih posestnikov iz urbarja cerkve M. B. v Kropi iz 1723 s pritegnitvijo listine iz 1712 (leto postavitve cerkve) v ŠkaLj in v arhivu Kovaškega muzeja v Kropi. — 6. *Geburtsbuch der Pfarre Kropp vom Jahr 1745—1771*, str. 220 (v prevodu); 10. januarja 1764 je bil rojen Anton, zakonski sin Sebastijana Praprotnika (v krstni knjigi: Prapetnig) in njegove žene Terezije. Krstil ga je prečastiti gospod Simon Praprotnik (v krstni knjigi: Prapetnig), kaplan. Botri so bili: Urban Loser (prav Lazar) in Jera Žnideršič. Navzoča sta bila tudi Jernej Prelibres (Prelibrer) in Elizabeta Pegam. — 7. Müllner, o. d., str. 290. — 8. O Gregorjevem potomstvu prim. Andrejkov članek v SBL II, 315. — 9. Müllner, o. d., str. 265. — 10. Albert Struna, *Vodni pogoni na Slovenskem*, Ljubljana 1955, str. 229. — 11. Matični izpisek na prošnji za oprostitev Jurija Kavčiča od vojaške službe (hrani Kovaški muzej v Kropi). — 12. Kupno pismo, navedeno v prošnji za dovoljenje intabulacije (hrani Kovaški muzej v Kropi). — 13. Izpisek kot pod opombo 5. — 14. Hiša v Kropi št. 55 je bila podvržena po urb. št. 1153 plačilu 12 krajcarjev činža zemljiškemu gospodstvu v graščini v Radovljici, zato so morali prositi za dovoljenje intabulacije na hišo. Takšna dolžnost in davek gospodstvu sta odpadla z zemljiško odvezo 1848. O tem so Kavčiči hranili listino z dne 17. oktobra 1851 (zdaj v Kovaškem muzeju v Kropi). — 15. Jože Gasperšič, *Vigenje*, Ljubljana 1956, str. 18 in 19. — 16. Hrani Kovaški muzej v Kropi. — 17. Hrani Kovaški muzej v Kropi. — 18. Povpraševanje po rudi je hitro upadalo med drugim tudi zaradi konkurence tujega železa. Z zastarelim načinom pridobivanja domače rude pa se je še zniževal rudarski zaslužek. — 19. Domače rude — dobrega bobovca — je zmanjkalo že v 18. stoletju in je pohajala potem vedno huje. Zaloge, kar so jih skrivale jelovške

kraške jame, so zadnji rudarji temeljito preiskali in izpraznili, da danes poznavalci terenov ne upajo spraviti skupaj nekaj 10 kg jelovškega bobovca, ki jih želi dobiti muzej železarne na Jesenicah za poskus z vetrno pečjo v Studorju v Bohinju. — 20. Akte, tiče se rudarjenja Kavčičev, hrani Kovaški muzej v Kropi. — 21. Poročilo matičnega urada v Lipnici Kovaškemu muzeju v Kropi. — 22. Matični urad v Lipnici je poleg teh posredoval tudi izpisek podatkov o družinah Blaža in Jurija Dobreta. Za vse se mu toplo zahvaljujem.

Zusammenfassung

DEN LETZTEN BERGLEUTEN AM JELOVICA-PLATEAU ZUM GEDENKEN

Die letzten vier Bergknappen, die am Jelovica-Plateau gearbeitet haben, hatten sich um 1840 bis 1850 in Kropa angesiedelt. Sie stammten aus der nahen gebirgigen Umgebung, und zwar Blaž Dobrè (1809—1875) und sein Sohn Jurij (1840—1875) aus Dražgoše, Valentin Kavčič (1815—1883) aus Lajše, während dessen Sohn Jurij (1850—1922) schon in Kropa geboren wurde. Die Ansiedler erwarben zwei kleine Häuser, Dobrè das Haus Nr. 2 und Kavčič das Haus Nr. 53; zu letzterem gehörte auch ein geringer Waldbesitz. Ihre Nachkommen sind ausgestorben; die Dobrè's erloschen mit Jurij noch vor dem alten Blaž. Beide Dobrè's bearbeiteten die alten westlichen Stollen des Plateaus, während Kavčič und sein Sohn in den östlichen Schächten schürften. Blaž Dobrè, der am 11. März 1875 steif und tot vor seiner Erzgrube aufgefunden wurde, hat seinen Hausnamen Prijatelj sowohl seinem Hause als auch seiner Arbeitsstätte hinterlassen — beide sind noch heute nach ihm benannt. Der jüngere Kavčič gab sein Schurfrecht 1883 zurück. Die diesbezüglichen Papiere und seine Geräte sind noch erhalten.